

El parlar de Manresa

El parlar de Manresa no s'ha estudiat gaire; hi ha pocs treballs fets sobre el tema i són d'aspectes parcials. A la ciutat i a la comarca es parla el català central, però hi ha alguns trets fonètics característics i hi ha també un inventari de lèxic propi, que sovint s'estén a altres poblacions del Bages, el Berguedà i el Solsonès. Amb la normalització de l'ensenyament de la llengua a l'escola des dels anys vuitanta, les noves generacions tendeixen a fer servir el model estàndard i es perden molts d'aquests trets peculiars.

Manresans a la plaça Major. Foto: Francesc Rubí.

Als parlants de Barcelona o d'altres comarques els criden l'atenció paraules com «postada» o «torreta» i frases com «tenca la porta» o «em vaic punxir amb una agulla»

Si demanem a manresans que per motius de feina o de residència, conviuen amb parlants de Barcelona o d'altres comarques, quines paraules criden l'atenció dels seus interlocutors, de seguida esmenten *postada* (prestatge) o *torreta* (test)... I també formes verbals com *tenco* o *tenca* -en frases com «tenca la porta»- o punxir i *punxida*, per *punxar* i *punxada*.

Hi ha pocs estudis fets sobre el tema. Cal destacar la miscel·lània "Aspectes de la llengua catalana al Bages", que el Centre d'Estudis del Bages i Òmnium Cultural del Bages van editar l'any 1997, amb treballs de Montserrat Alegre, Ramon Carreté i Rosa Galí, entre d'altres, i casos més puntuals com l'article "Algunes característiques del català de Manresa", de l'eclesiàstic i filòleg Antoni Griera, publicat al "Butlletí de Dialectologia Catalana" (1930). La miscel·lània esmentada inclou també el treball "Llenguatge i tecnologia dels vetaires manresans (vocabulari tradicional de la cinteria)", de Lluís Virós Pujolà, amb la col·laboració de Ramon Pujol Roca, d'àmbit més especialitzat. En aquest reportatge recollim característiques extretes dels estudis esmentats, ampliades amb una revisió de l'"Atles Lingüístic del Domini Català", i també amb enquestes fetes a persones nascudes a Manresa, de més de seixanta anys, i amb aportacions d'especialistes de la comarca o de fora, que constaten alguns trets diferencials del parlar manresà o bagenc que els han sorprès.

El 'racó' i altres mots 'manresans'

Ara que la ciutat està en plena reordenació del sistema de recollida de les escombraries -o de la brossa- és un bon moment per recordar que abans el mot característic a Manresa per designar aquest concepte era el de *racó*. Les cases tenien la galleda del *racó* i s'anava a llençar el *racó*. Ramon Carreté i Parera, en el seu treball sobre "El parlar de Balsareny a començaments de segle", també la recull com a pròpia d'aquesta població bagenca.

Si consultem la versió actualitzada del Diccionari de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2), ens trobarem que per a la paraula *postada* remet a *prestatge*, com a «post travessera col·locada horitzontalment entre dos suports, que s'empra per a posar-hi tota mena d'objectes». El cert és que a Manresa i al Bages el mot *postada* és molt usual, tot i que sobti a molts interlocutors forans.

El mateix passa amb una paraula tan habitual per als manresans com *torreta*. En aquest cas el DIEC2 remet a *test*, «vas de terrissa o d'altres materials, generalment de forma de con truncat amb la boca més ampla que el fons i un forat ordinàriament al mig d'aquest, el qual, ple de terra, serveix per a criar-hi una planta». A Osona l'anomenen *torratxa*, segons ens confirma Joan Vilamala, filòleg nascut a Folgueroles i manresà d'adopció.

Un cas curiós és el de la paraula *melic*. Al DIEC2, el mot principal per a la «depressió arrodonida i arrugada que deixa al mig del ventre la secció del cordó umbilical» és *llombrígol*. Però els mapes lingüístics ens diuen que el terme *melic*, *abans més propi del català occidental*, va anar guanyant terreny a *llombrígol* i es fa servir en moltes zones del català oriental, com el Bages. És remarcable també l'ús de la paraula *passera*, en el sentit de rastre, «no facis passeres», que els diccionaris no recullen però que es fa servir habitualment a la ciutat. I cal afegir-hi la denominació *basquets* per vambes, segons recull l'"Inventari del Patrimoni Immaterial de Manresa".

Pipiripips, barballó i timó

És habitual que les plantes rebin noms diferents en moltes comarques catalanes. I a Manresa i el Bages destaca el nom del *pipiripip*, variant recollida al DIEC2, per designar la rosella, que arreu del país rep noms com *badabadoc*, *gallaret* o *quequerequec*, entre d'altres. A més de varietats de plantes, com la *col verda manresana* o la *mongeta manresana* -que el Diccionari Català Valencià Balear (DCVB) defineix com a «fàcil de coure, però menys fina que les ordinàries»-, també trobem l'ús tradicional de *timó* per farigola o *barballó* per espígol, cada vegada menys usats per les noves generacions. Per al biòleg Jordi Badia Guitart, «l'abast d'aquests noms no és només Manresa, sinó el Bages o el Bages i el Berguedà, si la planta creix a totes dues comarques, i hi podem afegir: *canya-xiula* (canyís) *cirerer de pastor* (arboç), *espaseta* (gladiol), *mata* (llentiscle), *grataculs* (gavarrera o roser silvestre) i *rojalet* (pi roig)». Cal tenir en compte també formes col·loquials com *aubà* per àlber, *aufals* o *ufals* per alfals...

Pipiripip i timó, són noms tradicionals al Bages. Foto: Jordi Badia Guitart

Jordi Badia ens comenta que «no hi ha cap treball publicat sobre noms particulars de plantes al Bages, tot i que Joan Cadevall i Pius Font i Quer, il·lustres botànics catalans amb arrels al Bages, van ser molt actius en la recopilació de noms populars de plantes». A Catalunya, el llibre de referència continua sent "Els noms de les plantes als Països Catalans", de Francesc Masclans (1981), que indica la procedència d'alguns noms, «malgrat l'existència de l'extensa recopilació "Noms de plantes -Corpus de fitonímia catalana", dirigida per Joan Vallès (2014) i publicada pel Termcat».

Barballó i mata, són noms tradicionals al Bages. Foto: Jordi Badia Guitart

Baleiar la roba

En l'àmbit dels verbs, n'hi ha un de ben característic de Manresa, que és *baleiar*, per anomenar

l'acció d'esclarir o esbandir la roba. També ens consta que es diu a altres poblacions del Bages. Sembla que el mot podria ser d'influència occitana o francesa, en què *balayer* significa escombrar, i amb aquest significat és viu en terres pirinenques. El DIEC2 no la recull, però el DCVB sí, i hi diu que es fa servir només a Manresa, tot i que hi surt també el mot *balejar*, usat a la Garrotxa i l'Empordà per «esbandir la roba dins l'aigua del safareig».

Un fet habitual és que a la comarca les formes planes del ver tancar es pronuncien amb e oberta: *tenco*, *tenca*, *tenqui*, però en bona part del català central es fan en a, com estableix la normativa, tot i que cal dir que aquest fenomen no és pas exclusiu del Bages. A Manresa, del fet de ferir amb un objecte acabat en punxa se'n diu *punxir* en comptes de punxar i del nom derivat, *punxada* i no pas punxada. Es tracta d'un canvi de conjugació, que no és normatiu i que el DCVB recull només a Mallorca i Menorca. D'altra banda, el verb habitual per indicar el fet de «donar cops a algú» és pegar, però a Manresa i el Bages es fa servir *picar*, com en altres comarques centrals.

Altres verbs per destacar serien *acotar-se* en el sentit d'ajupir-se, *apariar* -o *apriar*- per reparar, o *plegar* en el sentit de recollir alguna cosa del terra. També hi trobem verbs com *escatxigar*, que el DIEC2 remet a esquitxar. Cal remarcar, finalment, que són característiques de la comarca les formes col·loquials: jo *faic* (faig), jo *vaic* (vaig), jo *veic* (veig) o jo *vaigui* (vagi), jo *faigui* (fagi) o jo *veigui* (vegi). És un fenomen que es coneix com a velarització i que també es fa al Berguedà i al Ripollès.

Res més

Montserrat Alegre i Urgell, en el treball "Les vocals e i o tòniques en català central: mostra d'alternances geografolingüístiques, publicat dins *Aspectes de la llengua catalana al Bages*" (1997), destaca que la pronúncia de l'adverbi *res* amb e tancada i el quantitatiu *més* amb e oberta constitueixen «una de les característiques més sobresortints de la parla del Bages». Efectivament, la pronúncia de paraules com *res* -sovint pronunciada *re*, sense la s final- o *més*, no es correspon amb la resta del català central. I es dona la paradoxa que el refrany «Per Santa Agnès, una hora més», que fa referència al fet que el 21 de gener el dia s'allarga, al Bages sí que rima del tot.

Altres casos no coincidents, que esmenta la professora Alegre, serien les formes tòniques dels verbs *entendre* o *estendre*, que en el català central són tancades, però a Manresa i a la conca del Cardener es diuen obertes. En canvi, la tònica de la paraula sencer, que en català central és oberta, a Manresa i a la conca del Cardener és tancada. En aquest apartat, cal posar-hi també la paraula *séquia* (vegeu requadre a part).

[despiece]

L'accent de la Séquia

La Séquia de Manresa. Foto: Francesc Rubí.

Un cas ben significatiu és el de la paraula *séquia*, que ens ve de l'àrab (*sāqiyah*) i s'havia pronunciat majoritàriament amb e tancada en tota l'àrea del català occidental (i també en part del català central, com a Manresa i comarca, tot i que a Balsareny i a Sallent es fa servir la variant *síquia*). El bisbe Pere Casaldàliga, fill de Balsareny, escriu en el poema *Retorn pairal*: «Quatre fills i la fortuna/entre torretes i fems./Les sis vaques holandeses,/sant Antoni del porquet,/l'hort del riu vora la síquia,/feina i fe, neteja i seny».

En bona part del català central, però, es pronuncia amb e oberta (*sèquia*) i aquesta és la forma que va fixar el Diccionari General de la Llengua Catalana. Els manresans escolaritzats en català han evolucionat cap a aquesta pronúncia, per influència de l'ortografia. Però des de l'any 2007, en la segona edició del Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC2), ja s'establia com a forma normativa la variant *séquia*, amb accent tancat, perquè es va considerar que era la més estesa en els diversos territoris de parla catalana. I amb la publicació de la reforma de l'"Ortografia catalana", que va entrar en vigor el 23 de novembre de 2016, l'IEC establia un període de quatre anys per a la implantació dels diversos canvis en la normativa.

A Manresa aquest canvi ens afecta bastant, perquè tenim un bon reguitzell de topònims i organismes que caldria regularitzar: la Junta de la Séquia, el Parc de la Séquia, el carrer de la Séquia, l'escola La Séquia, el Premi Séquia... i, és clar, la Transéquia. Tard o d'hora, caldrà afrontar-ho. Es pot esperar un any més, però semblaria una bona decisió que els organismes competents fessin el canvi aviat. Al capdavant, seria tornar a la forma que han fet servir tradicionalment molts manresans.

L'autor d'aquest reportatge va advertir fa un any de la qüestió a l'Ajuntament i Aigües de Manresa i, arran d'un nou contacte, des de l'Ajuntament ens manifesten que «la voluntat del consistori és adaptar-se a la normativa i anar utilitzant la paraula *Séquia* amb accent tancat, tot i que el canvi no es pot fer de manera automàtica en casos com ara la Transéquia, que és una marca registrada. El Premi Séquia -que organitza la FUB- ja l'escriuen amb accent tancat, tot i que en alguns elements de difusió que ja tenien impresos encara surt amb accent obert». D'altra banda, des d'Aigües de Manresa, ens expliquen que el tema «es va prendre en consideració tant a la Junta de la Séquia com a la Fundació. En aquesta primera entitat, es va decidir canviar l'accent, pel normatiu i així s'ha anat fent a poc a poc amb la documentació. En el cas de la Fundació el procés és més lent, ja que el canvi d'accent suposa canvis de marques registrades, de tota manera s'hi està treballant».

[/despiece]

Prouta comèdia

Més enllà de formes col·loquials com ara *asmari* (armari), *bora nit* (bona nit), *esbergínia* (albergínia), *fandilla* (faldilla), *gavinet* (ganivet), *goitar* (guaitar), *istiu* (estiu), *jonoll* (genoll), *juriol* (juliol) o *llargandaix* (llangardaix) -molt esteses també a la resta del català central-, n'hi ha algunes que destaquen en el parlar local com ara les variants *prouta*, *prous* o *proutes* de l'adverbi prou,

que normativament és invariable. Justament, el grup d'animació manresà Teatre Mòbil la va fer servir per al títol de l'obra "Prouta comèdia", creada l'any 1984.

N'hi ha d'altres com *llangost* (llagosta) *nuc* (nus), *quebre* (cabre), *rampenà* (ratpenat) o *tirarany* (teranyina), recollides en el DCVB, però no admeses normativament.

Restes de ieisme

Rosa Galí i Rubio, en el treball "Notes sobre el ieisme al Bages", també publicat dins "Aspectes de la llengua catalana al Bages" (1997), estudia la vigència del que es coneix com a ieisme o més pròpiament iodització; el fenomen consistent a pronunciar amb *i* paraules que normativament es pronuncien amb *l* palatal: *ai* per all, *cuiera* per cullera, *paia* per palla o *ui* per ull. Aquest era un fet habitual en tot el català oriental, però actualment té connotacions rurals, en l'àrea on encara es conserva.

L'estudi, fet mitjançant una enquesta a trenta manresans de tres franges d'edat -fins a trenta, de trenta a seixanta i de més de seixanta-, conclouia que el fenomen pràcticament havia desaparegut, tot i que es conserva en *ceia* (cella) o *vui* (vull).

Quatre aportacions des de fora

Lluís de Yzaguirre és professor titular del departament de Traducció i Filologia de la Universitat Pompeu Fabra i investigador principal del Laboratori de Tecnologies Lingüístiques de la Universitat Pompeu Fabra, però té la segona residència a Callús i és un bon coneixedor dels *pagesismes*, que «sovint s'estenen a les comarques veïnes d'Osona i el Berguedà, perquè abans hi havia molt contacte entre les colles de mossos que ajudaven en les feines de les masies». Remarca que el parlar de la comarca no té trets distintius molt cridaners, però un bon observador s'adona que el parlant és del Bages per «la pronúncia de les vocals *res més*», o en frases fetes com «fer vores a algú» o «fer la farina blana», en què es pronuncia «*plana* per blana».

Joan Vilamala, també filòleg, membre fundador del grup Esquirols, aucaire i professor jubilat, nascut a Folgueroles, però resident a Manresa des de fa més de quaranta anys, explica com li va sobtar l'expressió «ja he fet», per indicar que l'interlocutor ja havia acabat un determinada acció i que el DCVB recull. «No l'havia sentida mai, a Osona», ens diu. També li va sorprendre la utilització de la paraula *senalla* per cabàs. «A Osona anem a comprar amb cabàs, mai amb una senalla; la senalla la fem servir per treballar» o l'ús abusiu entre els alumnes del verb ficar en el sentit de posar: «Què fica a la pissarra?».

Carles Riera, lingüista i sacerdot moianès, ha estat durant uns anys vicari de la parròquia de Crist Rei i ens fa adonar de l'existència del mot *esquilet*, forma no recollida als diccionaris, equivalent a

esquilador, que ell inclou en el seu treball "Caracterització de l'idiome de Moia". El nom del carrer dels Esquilets, oficialment Sant Joan Baptista de la Salle, és testimoni de l'espai que hi havia hagut per esquil·lar el bestiar.

Llorenç Capdevila és escriptor i filòleg, i fa de professor a l'institut d'Auro, de Santpedor. Va néixer a Alpicat (Segrià) i viu a Manresa des de fa 25 anys. Una de les coses que el va sorprendre del parlar manresà va ser l'extensió semàntica del verb *vigilar*. El diccionari defineix aquesta paraula com «Estar atent a allò que pot fer o ha de fer algú o alguna cosa, a allò que un mateix pot fer o ha de fer, a allò que pot esdevenir-se». Però a Manresa va sentir frases com «vigila aquest paper» en un context en què el paper no representava cap perill. El context li va indicar que alguns manresans utilitzaven el verb *vigilar* en el sentit de «fer un cop d'ull» o «mirar». Per sort, ja ho havia entès el dia que algú li va dir «vigila la paret», explica. «No vaig tenir por que em caigués a sobre».

A Capdevila no és pas que l'expressió *si us plau* li resultés desconeguda, quan va arribar a Manresa, però li va sobtar que s'utilitzés «quan, en una botiga, el dependent et lliura el producte o et torna el canvi, en un ús molt similar, en aquest context, al *prego* italià. Al meu poble, la fórmula habitual, abans era un formal ?si és servit/da', o ?tingui'... però no *si us plau*». L'escriptor d'origen lleidatà ens explica també una anècdota a la inversa: «Jovenot i poc viatjat com era, em va sobtar que els parlants bagencs no sabessin què eren les *popes* (paraula del tot generalitzada en nord-occidental, encara avui, juntament amb derivats com *popar*). En una de les primeres classes que vaig fer a l'institut, vaig mirar d'explicar on era la popa d'un vaixell i els vaig transmetre el recurs mnemotècnic que jo mateix tenia incorporat dient-los: ?Els vaixells tenen les popes a la part contrària que les dones'. En veure la cara que van posar els alumnes, vaig entendre que no sabien de què els estava parlant».

Llorenç Capdevila, Carles Riera, Joan Vilamala i Lluís de Yzaguirre (arxiu particular).

Topònims manresans

Josep Camprubí Casas, expresident d'Òmnium al Bages i un dels primers professors de català a Manresa en l'època de la Transició, remarca que a la ciutat hi ha alguns topònims amb reminiscències àrabs, «com ara el Xup, deformació d'aljub (cisterna, bassa), segons explica el professor Joan Coromines».

Camprubí, nascut a les Escodines, recorda, quan es va fer obres de repavimentació al barri, haver vist les grans codines -llargues llenques de roca- que donen nom al sector i al carrer. El prefix *es-* s'hauria aglutinat al nom com en el cas de *graons*, *tenalles*, *tisores* o *tovalles*. I el carrer de la Codinella, a l'altra banda del torrent de Sant Ignasi, donaria fe també de la roca existent. També remarca Camprubí com a fet curiós el del nom del Collbaix, en què «no es tracta pas d'un pas, en el sentit habitual de la paraula, sinó d'una elevació, d'un puig de poca alçada».

En aquest àmbit, cal remarcar la sensibilització de la *t* de la paraula *sant*, si la següent comença per vocal en casos com Sant Iscle, Sant Andreu (i la Fira de Sant Andreu) o Sant Ignasi, on la *t* sona, com es fa les combinacions *aquest home* o *cent anys*.

Cal Jorba

Els articles personals habituals a Manresa són *el* i *la* -el Joan, la Maria-, a diferència de comarques veïnes com Osona o a Barcelona ciutat, on *en* i *na* són les formes usades tradicionalment. Joan Vilamala remarca que a Osona, on és habitual l'article personal *en*, diferencien *can* per a persones i *cal* per a oficis: «can Tona, però cal Ferrer. També posem cal, ca l'Albert, ca l'Ocell... I en el femení també: ca l'Albina, ca la Maria del Molí. Diem cal Cisteller, cal Ferrer Sala, ca l'Escloper, cal Mestre.. però també can Music, can Campaner". En aquest cas, Vilamala opina que passa "perquè l'ofici ja no és vigent, si més no del meu record ençà».

A Manresa, però, els noms de cases comencen sempre per *cal* i no pas *can*. Per tant, quan parlem dels antics magatzems Jorba caldria anomenar-los Cal Jorba i no pas Can Jorba. Els noms de les masies de l'entorn duen la forma *cal* o *ca la* sistemàticament, tret d'alguna excepció com ara cal Poc Oli, més usualment can Poc Oli, o *Pecoli*, en el parlar col·loquial. Un repàs de les masies disseminades pel terme de Manresa en dona fe: ca l'Agneta, cal Cuques, cal Gasparó, cal Mitger, cal Parrot, cal Teula... Jordi Griera va fer un estudi sobre els noms de les cases de les Escodines, que corrobora aquest ús: ca l'Angeleta, cal Bana, cal Clinco, cal Cigarro, cal Jan Pastor, cal Tit... N'hi ha més de 250.

Cases del carrer del peix, a les Escodines.

Tradicions i jocs

La ciutat tenia un seguit de tradicions, moltes de les quals s'han anat perdent. Les *animetes* eren tradicionals a Manresa en la vigília de Tots Sants. Així ho recull la Maria Rosa Pi, mestra manresana jubilada i resident a Sabadell, a *paginesviscudes.com*: «El dia de Tots Sants, els infants de Manresa resen un parenostre per netejar els replecs de les Animetes i aquestes, en compensació, deixen grapats de castanyes als racons de les cases. Almenys així ho feien a casa meva, a Manresa, el dia 1 de novembre». Una tradició que hem comprovat que és força desconeguda fora del Bages, tot i que les *animetes* sí que hi apareixen en altres situacions de la vida familiar, com ara quan a un infant li cau una dent.

Sí que és viva la tradició de berenar o sopar amb botifarra d'ou i coca de llardons, el darrer dijous abans de Quaresma. I a Manresa, com a tot el Bages i bona part de l'Anoia el Berguedà i Osona se n'ha dit sempre el dijous llarder. Així es canta: «El *dijous llarder*, botifarra menjaré». En canvi, a les comarques gironines i a Barcelona és habitual la forma *dijous gras*.

Pel que fa a l'àmbit dels jocs, hi ha força coincidència a afirmar que aquí els nens jugaven a *cuc amagar* -en altres parts del país cuit amagar o fet a amagar. També es jugava a *tinya*, a *guixes*, a *arrencar cebes*, a *soldat plantat*, a *boles* -no pas a bales-, a *setmana* -xarranca- o al *narro*, avui

tres en ratlla. L'historiador Francesc Comas ens explica que antigament es jugava a la *Tirallonga dels Cossos Sants*, que recorda el trasllat dels Cossos Sants el 30 d'agost de 1372 de Sant Fruitós de Bages a Manresa. «Es formava una llarga fila, enganxats de les mans, i s'anava amunt i avall del carrer o del pati tot cantant aquesta corrandà: "La Tirallonga dels Cossos Sants/Tots són sants, xics i grans/Santa Ignès, Sant Fructós/Sant Maurici gloriós». Quan s'arribava a la paraula *gloriós* es deia més alta i els infants es deixaven caure asseguts a terra.

Lladres, pillos i gormands

La filòloga Marta Torra ens recorda que el seu pare, Josep Torra, evocava la cantarella de la gent de Sant Fruitós: «Manresans, lladres, pillos i gormands/que ens heu pres els Cossos Sants/Santa Ignès, Sant Fructós, Sant Maurici gloriós», a la qual els manresans responien: «Mentiders, potiners/que els teníeu en femers». Francesc Comas hi afegeix dites manresanes històriques com ara: «D'Esparreguera, Judes n'era», que vindria del fet que sembla que a Manresa es feien unes representacions religioses (abans de 1777) a l'hospital de Sant Andreu i el Judes l'anaven a buscar a Esparreguera. O «Manresans, empaitabisbes», que feia referència «al plet de la Séquia entre el bisbe de Vic i la ciutat de Manresa». Una altra versió diu que el bisbe venia a Manresa i «els manresans el van rebre a cops de ceba perquè no estaven conformes amb la decisió que havia pres el bisbe». També es deia: «Si a Manresa vas, les pantorrilles hi perdràs», perquè com que la ciutat té tantes pujades i baixades faràs exercicis i el tou de la cama s'enfortirà. I «A Manresa vull anar/a cercar una manresana/que sempre m'han agradat/les faldilles d'indianes» era una cançó que es ballava tot fent una corrandà i fa referència a les fàbriques d'indianes que hi havia al costat del torrent de Sant Ignasi.

Comas aporta una mostra més de les rivalitats que hi havia entre pobles veïns: «A Manresa són gitanos i a Callús són bona gent». Carles Riera hi afegeix la dita «Sabadell, mala pell; Terrassa, mala raça; a Manresa els embustersos i a Calaf la mala gent», recollida a l'Alta Segarra, i Joan Vilamala recorda la que sembla que el mateix rei Pere III va recollir: «Deu te guard de paret fesa/E de hom de Manresa» i que esmenta Joan Amades. Vilamala també constata que Amades recull la dita "Fer com el ferrer de Manresa, que prenía la mida sense la peça", perquè prenía les mides amb els braços, i que ell transforma en rodolí: "Fer com el ferrer de Manresa, que tenia la mida presa". I una altra encara de l'Amades: «Festes manresanes, focs i campanes». La festa de la Llum hi deu tenir relació. Segons diuen els goigs: «Les campanes repicaven/ sens que ningú les tocàs...». «L'èxit del correfoc i del castell de focs li dona la raó», conclou Vilamala.

El professor Àngel Servet parlava de la frase «Entre Tots Sants i Manresa» -recollida a la Miscel·lània editada en homenatge seu- on deia que es fa servir quan una persona demana cap on cau un lloc i és difícil de concretar. El "Diccionari de sinònims de frases fetes", de la lingüista manresana M. Teresa Espinal, diu que és una expressió «usada quan hom no sap la situació exacta d'algun lloc». Sobre l'origen de la dita, l'historiador Francesc Comas explica que «al camí que va cap a Rajadell hi ha una partida coneguda des de fa molts segles amb el nom de Cossos Sants. Aquí hi havia hagut una capelleta dedicada a tots els sants que va ser destruïda pels francesos durant la Guerra del Francès. Al seu lloc es va posar una creu dedicada a la mateixa advocació. Sembla clar que el Tot Sants fa al·lusió a aquest punt però no se sap quin fet transcendental es va produir que donés lloc al refrany».

Hem recollit altres locucions manresanes com «Cap a la banda de les Tortonyes», per indicar que una localització no és gaire cèntrica. Es deia també «Sembla que hagi nascut a ca la Buresa» d'una persona que tenia pretensions de ser rica. I si es tenien molts llums encesos a casa, se li etzibava: «Et penses que som de l'Anònima?», fent referència a l'antiga companyia elèctrica manresana. D'altra banda, la cançoneta infantil «Arri, arri tatanet, anirem a Sant Benet, comprarem un bitenet...» conté aquesta paraula, diminutiu de *bitè*, sinònim d'anyell, que segons el DCVB es diu a Manresa, Terrassa o Igualada. Fora del Bages se sol dir «comprarem un formatget».

Moixons

El Butlletí de Dialectologia d'octubre-novembre de 1930 publicava l'article "Algunes característiques del parlar de Manresa", del filòleg i eclesiàstic Antoni Grieria. Entre d'altres mots, Grieria hi recollia la paraula *moixó* (ocell petit), usada a Manresa i a la Segarra, i en tot el domini occidental.

També hi destacava la paraula *tria*, «tros de terra vora poblat, generalment de regadiu, on dominen els fruiters» i deia que era desconeguda fora de Manresa. De fet, al DCVB, el mot, actualment en desús, hi consta com a manresà i de Perafita, en la variant *trilla*. L'article fa esment del sabó *moll*, que es feia a casa i que a Manresa «era conegut directament per moll». Finalment, Grieria hi recollia la paraula *utzet*, "«un cognom existent a Santpedor», com a sinònim d'alzinar.

Dues imatges del Butlletí de Dialectologia (1930).

Crida

Algunes de les peculiaritats del parlar de Manresa i del Bages fan pensar en una tendència a fer servir mots del català occidental, cosa lògica si tenim en compte la proximitat amb les comarques del Solsonès o la Segarra. És el cas de mots com *arna* per rusc, *bagot* -de raïm-, *melic*, *molla* -de pa-, *moixó*, *patac d'aigua* per ruixat, *timó*, *trascolar*, *vímec* per vímet... Hi ha també la constatació que alguns fenòmens coincideixen amb altres poblacions de la conca del Cardener, com ara Callús, Súria o Cardona (pronúncia d'*entendre*, *estendre* i *séquia*, o variants com junc...).

En espera d'un estudi més aprofundit del parlar de Manresa i del Bages, el professor De Yzaguirre anima els joves «a recollir dels avis mots que desapareixen» i fa una crida als parlants de la comarca -i l'autor d'aquest reportatge s'hi adhereix-, perquè facin aportacions, en forma de paraules o expressions, via Twitter, a l'etiqueta *#bagesisme*.

Podeu enviar paraules o expressions 'manresanes', via Twitter, a #bagesisme